

Владимир КАРТОВ

ВНАТРЕШНАТА И МЕЃУНАРОДНАТА УСЛОВЕНОСТ НА БОРБАТА ЗА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ВО ПЕРИОДОТ МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

Вовед кон прашањето

Почетните облици во манифестирање на македонската национална свест и мисла се појавуваат уште кон средината на XIX век, како и кај другите народи во соседните земји на Македонија — Грција, Србија и Бугарија. Меѓутоа, развојниот процес на македонската нација се одвивал во услови на многубројни феудални општествено-економски остатоци во Отоманската империја, како и во услови на хегемонистички политички крстопати на балканските држави, секоја на свој начин потпомогната од тогашните големи сили во Европа (Русија, Австро-Унгарија, Германија, Франција и Англија), и бил доста успорен. Според тоа, овој процес не можел да се развива, ниту слободно ниту рамномерно. Сепак, треба да се нагласи фактот дека тој никогаш не бил уништен, бидејќи македонскиот народ секогаш наоѓал сили во својот сопствен потенцијал. Тој продолжил да се развива и во периодот меѓу двете светски војни, во вонредно тешки општествено-политички и економски услови, бидејќи великобугарските, великогрчките и великосрпските владеачки кругови правеле очајнички напори потполно да го уништат развојниот процес на македонската нација. Со нивниот наметнат режим, на македонската нација не ѝ било допуштено слободно политички да се конституира, поради што не можела да се стабилизира и да го обезбеди својот развој, да ги задоволи своите национални интереси и сопствениот национален индивидуалитет и слободен развој на националната култура.

Како последица на тоа, македонскиот народ бил принуден да ја продолжи својата борба за остварување на правото на национално самоопределување, преку која би дошло до потполна историска афирмација на македонската нација како комплексна и релативна самостојна општествена заедница на луѓе.

Накучо речено, поради нерешеното македонско национално прашање, македонското национално-ослободително движење како севкупност на политичката акција за остварување на идеите и стремежите на широките народни маси, продолжило да сүштествува и низ целиот период меѓу двете светски војни. Тоа движење како основна цел го поставило ослободувањето и обединувањето на македонскиот народ преку создавање своја национална држава и воспоставување таков систем на општествени услови преку кои најоптимално би се овозможил материјалниот развико на сопствените сили, народниот јазик да се подигне на степен на литературен јазик, односно да дојде до слободно негување и развивање на неговата севкупна култура. Со тоа всүшност македонскиот народ настојувал активно да се вклучи во општествениот развико на човештвото и тоа како на планот на развојот на материјалните така и на неговите духовни сили. Според тоа, македонската нација во основа постои, односно во објективна смисла на зборот е формирана, но од владејачките режими на земјите што си ја поделија, не ја признавале односно национално-политички е обесправена, економски ограбувања и национално и културно оттуѓена. Токму поради тоа, истата ја продолжила својата борба и за национално самоопределување.

Постоењето на македонската нација и нејзиното национално-ослободително движење како основен предуслов за продолжување на борбата за остварување на правото на самоопределување

Македонското национално-ослободително движење во периодот меѓу двете светски војни, како и порано, црпело сили од својот социјално-економски, политички и културен потенцијал. Тоа се развивало низ тешки судири со многүбројни надворешни и внатрешни антимакедонски сили и фактори. При тоа не само што не било признато, туку било и привремено потиснувано, или пак поради постојните притисоци паѓало во извесни девијации и илузии, а ги менувало и непосредните форми на изразување. Но тоа секогаш си пробивало пат низ својот понатамошен развико и никогаш на полно не престанало да постои и не било уништено. Сето тоа покажува дека ни една политичка сила не можела сама од себе да го роди и да го заснова македонското национално-ослободително движење, бидејќи тоа било условено од самиот процес на натамошната афирмација на македонската нација, т.е. од јакнењето на нејзините прогресивни сили како и нејзиниот активен настап на политичката сцена како осамостоена национално-компактна и мобилна сила.

Пред сè, продолжувањето на дејноста на ослободителното движење на македонскиот народ во споменатиов период меѓу

двете светски војни била условена од долгогодишните борби и револуционерните традиции во времето на втората половина на XIX и почетокот на XX век. Долгогодишната борба на македонскиот народ за слобода претставувала значаен фактор за обновување на движењето на македонскиот народ и другите националности во Македонија, во рамките на нејзините географски и етнографски граници. Тоа биле стремежите на широките народни маси самостојно да решаваат за својата судбина и својот живот. Тие биле силно изразени уште во почетокот на втората половина на XIX век, со засилувањето на борбите за обновување на Охридската Архиепископија и во екоот на вооружените востанија против турско-османлиската власт (Разловечкото, Кресненското, Брсјачката буна), а особено кај самобитната македонско-револуционерна организација — ТМОРО, односно Внатрешна македонска одринска револуционерна организација (ВМОРО) од крајот на XIX век.

Автономната идеја, која ја пропагирала споменатата организација, оставила длабоки траги кај сите слоеви на македонското општество и никакви пречки не можеле да ги задржат. Долгогодишната борба за рушење на османлискиот апсолутистички режим како и борбата против националистичките пропаганди од соседните земји јасно го разграничиле македонскиот народ од сите останати балкански народи. Имено, борбата за автономна македонска држава што претставувала синоним за создавање на самостојна и независна Македонија во рамките на една балканска односно источна федерација¹⁾, ја развивала во себе и борбата за конституирање на македонската нација. Поради тоа што соседните буржоаски кругови, за времето на војните од 1912/1913 и 1914/1918 год. не го почитувале принципот на самостојност и независност на македонскиот народ, неговите верни изразувачи на македонскиот национален интерес повторно и поотворено го подигнале гласот за самостојност и национална државност на Македонија, односно за остварување на правото на национално самоопределување на македонскиот народ.

Македонската нација и нејзиното национално-ослободително движење во периодот меѓу двете светски војни, како комплексна и релативно осамостоена општествена заедница, во социјално-класен поглед е хетерогена заедница односно има сложена структура. Таа се состои од определен број индивидуи, потоа различни општествени групи, слоеви и класи. Тие се меѓусебно поларизирани врз основа на класна и друг вид

¹⁾ Пошироко за државно-правниот статус на Македонија во програмските документи на македонското национално-ослободително движење в во трудовите на Д-р Александар Христов, Создавање на македонската држава 1878—1978, I книга, „Мисла“, Скопје, 1984 и Д-р Милош Пандевски, Политичките партии — организации во Македонија 1908—1912, „Култура“, Скопје, 1965 година.

општествена поделеност — буржоазија, селанство, работништво. Меѓутоа објективно сите тие имаат заеднички национален интерес независно од разликите и спротивностите во нивните поединечни и посебни интереси. Тој се јавува како глобален интерес составен од заедничките компоненти на индивидуалните, групните и класните интереси од економски, општествени и политички содржини. Споменативе групи и класи што ја сочинувале македонската нација на определен начин биле национално угнетени од страна на режимите на земјите што ја поделија Македонија. Меѓутоа нивната улога и место во тогашното македонско општество, а со тоа во националното движење биле различни, од крајно негативна до вистинско револуционерна.

Секој усвоен дел на Македонија, од страна на Србија, односно Кралството СХС, Бугарија и Грција, а и еден сосема мал дел придодаден на Албанија*) претставувал еден вид колонијална област т.е. област за експорт (извоз) на стоки и капитал. Во неа владеечките режими дозволувале развиток на индустријата само толку колку што одговарало на нивните потреби. Тоа значи дека во периодот меѓу двете светски војни²⁾ во Македонија немало индустриска буржоазија во класична смисла на зборот а доколку постоела, таа била од грчко, бугарско или српско потекло, а во ретки случаи и од македонско потекло но со туѓа национална ориентација. Нешто повеќе имало Македонци, претставници на трговската буржоазија, но и таа била поврзана со режимските власти бидејќи не ѝ било овозможено да доаѓа до позначајни профити. Очигледно е дека крупната буржоазија, со мали исклучоци, во една или друга форма била политички ориентирана против борбата на македонскиот народ за национално самоопределување, односно против целите на национално-ослободителното движење.

Ситната буржоазија (ситни трговци, занаетчији) поради засилената индустриска конкуренција од останатите деловни на земјата меѓу кои Македонија била поделена по Првата светска војна, а особено за времето и по економската криза почнала да се пролетаризира. Овие слоеви биле запоставени и во однос на кредитната и даночната политика. Тие заедно со интелегенцијата, која исто така била обесправена поради применувањето на политиката на србизирање, бугаризирање, грцизирање и бруталниот притисок на жандармеријата и полици-

*) Албанија се создаде како независна држава во декември 1912 година.

²⁾ Развојот на македонската индустриска буржоазија бил на одреден начин пресечен уште во почетокот на 80-тите год. на XIX век, кога Турција допуштила по познатите економски капитулари да биде зависна од големите европски капиталистички земји, односно било допуштено слободно циркулирање на западно-европскиот капитал и индустриски стоки во Отоманската империја, а со тоа и во Македонија.

јата, долго време по Првата светска војна претставувале значаен фактор во македонското национално-ослободително движење.

Селанството (ситните селани и средните индивидуални земјоделски производители преку најразновидни форми било национално угнетено и економски ограбувано. Завладувањето и поделбата помеѓу Србија, односно Кралството СХС, Бугарија, Грција и Албанија го спречило револуционерното разрешување на феудалните односи во Македонија. Прашањето на колонизацијата, поделба на шумите и пасиштата и развитокот на капиталистичките стоковно-парични односи, исто така влијаеле за влошување на положбата на селанството, како основен угнетуван слој на македонското општество. Токму поради тоа, селаните биле и основната сила на македонското национално-ослободително движење, бидејќи биле заинтересирани да се укинат феудалните односи, односно за поделба на земјата на оние кои ја работат, за национална слобода и сл.

Селанството во Вардарскиот, Пиринскиот и Егејскиот дел на Македонија, со години по Првата светска војна ја поддржувало врховистичката ВМРО на Тодор Александров и Ванчо Михајлов. Меѓутоа, по демаскирањето на нејзината улога како фашистичка организација, тоа започнало да ја губи довербата во неа и сè повеќе да се ориентира кон македонското прогресивно движење во лицето на ВМРО (Об) и работничкото движење. За разлика од средното и ситното селанство, кулачките елементи во Македонија, како и насекаде, биле опортунистички расположени, поради што верно им служеле на режимските власти.

Македонското работништво најсилно го чувствувало националното угнетување. Пред сè, тоа доаѓало преку нискиот стандард на живеење (беда, глад, непросветеност, невработеност) т. е. многу тешките услови за работа што ги наметнувале капиталистите. Тие во повеќето случаи биле сезонски работници (еден специфичен вид на печалбари), кои биле подложени и на разни видови шиканирање на политичките власти и на националистичките организации. Поради тоа, според природата на својата социјална положба, работниците претставувале најреволуционерниот елемент во македонското национално движење. Меѓутоа, работничкото движење на чело со комунистичките партии во земјите што ја поделиле Македонија, долги години по Првата светска војна, поради негативниот однос во третманот на националното прашање, не успеале да се поврзат со селанството како главна маса на националното движење, а уште помалку да стане негова водечка сила. Таквиот однос на овие партии се променил, во позитивна смисла на зборот, дури во втората половина на 30-тите години. Тоа особено доаѓа до израз во политиката на КПЈ, чиј однос спрема македонско-

то национално прашање добива елементи на нов револуционерен квалитет.

Македонската емиграција, чии почетоци датираат уште од 60-тите и 70-тите години на XIX век е последица пред сè, поради тешката општествено-економска положба под турско-османлиската власт. Тогаш поголем број Македонци се населиле речиси во сите балкански држави — Бугарија, Грција, Србија и Романија. Еден дел Македонци се населиле и во земјите на Блискиот Исток (Левант). По Илинденското востание маса Македонци се иселиле и во Канада и САД. Оваа емиграција набргу доживеала социјално диференцирање. Факт е дека таа во мнозинството била македонски национално ориентирана и играла значајна улога во македонското национално движење, особено по 1930 година, кога бил формиран Македонско-американскиот народен сојуз на Америка (МАНС). Преку него, за прогресивното македонско-национално ослободително движење — ВМРО (Об) биле испраќани значајни финансиски средства, особено од побогатите слоеви на буржоазијата.

Нешто повеќе треба да се каже и за многубројната емиграција во Бугарија³⁾ која најмногу била сконцентрирана во Софија. Таа, по својот класно-социјален состав и по идејно-политичкото определување иако била доста разновидна, сепак, нејзиниот основен дел го сочинувале работници, занаетчии и индивидуални земјоделци. Во идејно-политички поглед македонската емиграција била левичарски ориентирана и претставувала основна маса во македонското прогресивно движење, која се залагала за соработка со демократските сили на Бугарија под водство на БКП, со надеж дека тоа ќе доведе до ослободување и обединување на Македонија. Најверен изразувач на ваквите стремежи и тенденции била македонската патриотска интелигенција.

Мал дел од емиграцијата го сочинувале средни и крупни трговци, потоа индустријалци, банкари и високи чиновници, високо образована интелигенција вработена во високите државни установи. Тие така речиси биле сраснати со бугарскиот општествен организам и буржоаскиот државно-партиски живот и како такви нанесувале огромна штета на прогресивното движење на македонската емиграција и воопшто, на македонското ослободително движење. Во идејно-политички поглед биле најголемите поборници на великобугарскиот Санстефански идеал, а подоцна и фашистичкиот.

³⁾ Нејзиниот број и бројот на целата македонска емиграција, не може точно да се определи. Во историографската литература тој број се движи од 300 до 700.000. Сепак, според податоците на Привремениот комитет на Сојузот на македонските братства во Бугарија, непосредно по 9 септември 1944 год. во Бугарија имало околу 500.000 Македонци (АМ, Ф. ВМРО, К—33, фасц 66, док. 2530).

Во врска со улогата на поодделни слоеви и класи во македонското национално-ослободително движење може да се постави и прашањето: која општествена сила во тогашните внатрешни и надворешни услови можела да биде решавачки фактор во борбата за извојување на правото на македонскиот народ за национално самоопределување, односно која класа станала водечка сила на македонската нација во остварувањето на нејзините основни национални стремежи? Очигледно е дека носител на тоа не можела да стане македонската буржоазија, бидејќи таа во поголем дел капитулирала пред хегемонистичките тенденции на балканските владејачки буржоази. Факт е дека историските тенденции и интереси на македонското работничко движење станале идентични со интересите и тенденциите на широките маси на македонскиот народ. Тоа постепено но сигурно во втората половина на 30-тите години се издигнувало како хегемон во борбата за национално и социјално ослободување на македонскиот народ. И не само тоа. Новата содржина на националните интереси како на југословенските народи, така и на бугарскиот и на грчкиот, го условувале подлабокото сраснување на класните интереси на работничката класа со вистинските национално-ослободителни сили и обратно. Во таа смисла борбата на работничкото движење во Македонија им давала поттик на национално-ослободителните сили на македонскиот народ.

Познато е дека македонското национално движење постепено но сигурно се наметнувало, со силата на своето постоење и со присуството во политичкиот живот на земјите кои ја поделиле Македонија, а посебно меѓу прогресивните политички сили. Бидејќи македонското национално-ослободително движење во текот на 30-тите години на XX век станувало сè посилено и поорганизирано како политичко движење, тоа во извесна смисла влијаело врз револуционерното и прогресивно работничко движење на Југославија, Бугарија и Грција да заземат и да градат такви ставови и основи спрема споменатото прашање со кое сè повеќе се приближувале кон линијата на марксистичката револуционерна теорија и практика⁴⁾. Потребно е исто така да се истакне и фактот дека во периодот меѓу двете светски војни како и порано, македонското национално-ослободително движење црпело сили од својот социјално-економски, политички и културен потенцијал. Имено, поврзувањето на националниот интерес на македонскиот народ со интересите на другите народи станува претпоставка за неговото остварување врз основа на почитување на национал-

⁴⁾ За општите ставови и конкретниот однос на КПЈ, КПБ, КПГ спрема борбата на македонскиот народ за национално самоопределување в. Д-р Владимир Картов, Македонскиот народ и правото на самоопределување, Скопје, 1987 година, стр. 430—483.

ната индивидуалност, рамноправност, еднаквост и солидарност (взаемно помагање) со другите народи и народности со кои живеел на единствена државна територија. Според тоа борбата што македонскиот народ ја водел за остварување на своето право на национално самоопределување во периодот меѓу двете светски војни, била условена пред сè од самото постоење на македонската нација и нејзиното национално ослободително движење, кое тесно соработувало со прогресивните сили на народите во рамките на оние држави меѓу кои била поделена Македонија.

Меѓународната условеност на борбата на македонскиот народ за остварување на правото на самоопределување

Македонското прашање до балканските војни, било прашање што главно можело да се реши низ еден демократски процес во Турската империја, без притоа да се посегне врз суштината на меѓународниот систем, бидејќи Македонија со својата географска и етнографска севкупност била во нејзиниот состав. Значајна улога за тоа можело да одигра младотурското движење, особено по победата на младотурската револуција (1908 год.). Меѓутоа, развитокот на настаните пред и за време на балканските војни битно ја измениле таа ситуација. Имено, со поделбата на Македонија од 1913 година и нејзиното санкционирање на Версајската мировна конференција од 1919 год., македонското прашање не е повеќе внатрешно прашање на Турција со определени меѓународни аспекти, туку станува составен дел на целокупната нова империјалистичка констелација во Европа. Македонците со Букурешкиот, односно со Версајскиот мировен договор беа разделени помеѓу 4 држави. Сега проблемот на здобивањето на Македонците со национална слобода станува поврзан и со нивното обединување, бидејќи беа разделени меѓу 4 држави што е пак тесно испреплетено и со развитокот на целокупноста на светските односи. Имено, државите што ја поделија Македонија, иако имаа истоветна цел — да извршат денационализација и асимилација на Македонците, претставуваа земји чии владејачки кругови имаа различна политичка ориентација, со што ја правea различна и положбата на македонското национално-ослободително движење и на македонскиот народ во целина. По балканските, односно по Првата светска војна, македонското национално-ослободително движење пред себе го има проблемот на распарчена земја и нација и положба на одделни национални делови во разни држави. Според тоа, борбата за обединување на Македонија и за здобивање со национална слобода, требаше да биде поврзана со оние сили и

фактори кои беа политички ориентирани кон слабење на империјализмот посебно и капиталистичката констелација воопшто, односно со поврзување на оние сили и фактори што се брат против силите на империјализмот. Накучо речено, македонското национално движење, односно борбата на македонскиот народ за национално самоопределување објективно беше насочена кон силите и факторите на социјалистичката револуција и развитокот на прогресивните сили воопшто.

На овој план најголемо значење имале практичните остварувања на Октомвриската револуција. Имено, револуционерно-практичната политичка акција на рускиот пролетаријат за уништување на великоруската хегемонија над неруските народи се вршела со творечка примена на принципот на самоопределување на народите, што имало голем одек во целиот свет, посебно кај национално и колонијално поробените народи. Посебно значајна улога одиграл и Лениновиот декрет за мир упатен на 8. XI. 1917 година до сите народи и влади во светот, во кој се бара склучување на мир без никакви анексии и контрибуции.⁵⁾ Сите тие мерки го покажувале вистинскиот пат кон разрешување на акутните национални проблеми во Европа и во останатиот дел на светот. Тие нашле свој одраз и на Балканот, а посебно кај македонскиот народ кој во тие години преживувал многу тешки, судбоносни години. Револуционерните сили на македонскиот народ, биле под силно влијание на тоа ново меѓународно демократско движење на работничката класа и нема сомнение дека тоа објективно ги ориентирало кон смело и отворено поставување на македонското прашање пред светската јавност во текот на 1918/1919 г.⁶⁾

Исто така, силно влијание врз прогресивните сили на македонскиот народ, јавно да ги истакнат своите барања за остварување на своето право на национална слобода и самоопределување, извршила и Вилсоновата прокламација од 14 точки за воспоставување на мир во светот врз основа на почитувањето на принципот на самоопределување на народите⁷⁾. Меѓутоа, бидејќи тие прокламирани Вилсонови принципи за ново демократско уредување на односите меѓу народите биле погазени од главните фактори на Версајската конференција, а особено во врска со санкционирањето на поделбата на Македонија, најголемиот дел на македонскиот народ, неговите широки народни маси работничката класа, ситните и средните

⁵⁾ Вгорой Всеросиский Сезд советов, Москва, 1957, 62—80.

⁶⁾ М. Мишовски, Федеративната идеја во македонската политичка мисла, Скопје, 1985, 257—277

⁷⁾ В. И. Потемкин: Историја дипломатије, Т. II, Београд, 1949, стр. 315—316.

селани, занаетчиите и интелегенцијата⁸, биле длабоко разочарани од таквиот однос спрема Македонија.

„Миротворците“ на Париската мировна конференција не воделе сметка за вистинските национални интереси на македонскиот народ. Имено, во Париз се состанале претставниците на империјалистичките земји од победничкиот и победениот табор во војната, на која одлучувачка улога имале првите. Тоа биле претставниците на државите кои ги штителе империјалистичките тенденции и претензии на своите буржоазии. Овој меѓународен империјалистички табор ја „означил“ поделбата на Македонија меѓу соседните балкански држави чии буржоазии веќе одамна јавно декларирале и работеле дека е Македонија нивна или дека меѓусебно ќе си ја поделат.

Во меѓувреме се појавуваат и клици за настанувањето на новиот империјалистички блок, кој постепено но сигурно, колку повеќе одминуваат годините, доаѓал до израз со својата ревизионистичка политика спрема прекроената карта на Европа и светот. Неговите основоположници беа Италија, Јапонија и Германија, а подоцна и Унгарија и Бугарија. Овој фактор, а особено германскиот фашизам станува главен непријател на независноста на малите народи и најопасно жариште за новата, Втора светска војна, а со тоа и ликвидатор на Версајскиот систем. Вистина и тој систем се темелел врз политиката на национално-политичко угнетување и економското ограбување на повеќе народи а во полза на Големите сили — победници во првата Светска војна. Поради тоа и тој претставувал постојана опасност за мирот и не им обезбедувал услови на оние народи кои биле ставени во положба како македонскиот народ — да остварат право на национално самоопределување. Начинот на кој се настојувало да биде ликвидиран тој систем не му користел ниту на зацврстувањето на мирот ниту на ограничувањето на националното угнетување.

Наспроти овие два империјалистички блока се појавува и развива и трет меѓународен фактор, антиимперијалистички блок кој го сочинувала новата Советска држава, меѓународното работничко движење организирано во Коминтерната, движењата на национално и колонијално поробените народи како и другите прогресивно-демократски елементи во сите земји во светот.

Се поставува прашање кај кого од споменатите меѓународни фактори македонскиот народ ќе побара сојузници за својата национално-ослободителна борба. Одговорот на ова прашање го дале претставниците на македонското национално-ослободително движење уште во текот на одржувањето на

⁸) Исклучок од тоа прават само мал број од високата интелегенција која била срасната со национализмите на соседните држави што ја поделија Македонија.

Париската мировна конференција. Имено, како се приближувал денот на заклучувањето на Парискиот мировен договор, сè повидливо станувало санкционирањето на поделбата на Македонија, а со тоа македонскиот народ и претставниците на неговото движење ги губеле илузиите дека победничкиот империјалистички табор во текот на Првата светска војна може да биде нивни сојузник и нивни заштитник на идејата за независност. Потпирањето и барањето сојузник во него би значело уништување на историското минато т.е. прегазување на својата сегашна и поранешна борба за обединување и ослободување од своите поробувачи. Во слична или уште полоша ситуација би се нашол македонскиот народ и неговото движење ако побарал сојузник и во другиот империјалистички блок, кој повторно би ја санкционирал поделбата на Македонија или во поголем дел или во целина би се нудела на Бугарија како еден од активните учесници на тој империјалистички фактор. Со еден збор, поврзувањето со еден од овие два империјалистички табори би значело и слабеење на силите на национално-ослободителното движење на македонскиот народ како носител на општиот општествен напредок. Поради тоа, со овие два империјалистички блока се поврзале само оние сили и струи од редовите на македонската емиграција кои како членови на раководните органи на организацијата на Македонските братства во Бугарија, на Македонскиот научен институт, на ВМРО на Тодор Александров и Иван Михајлов, како и одделни пропагандисти од перо и оружје, потпомогнати од бугарската, српската и грчката буржоазија кои биле поврзани со споменативе империјалистички фактори и со својата дејност го разбивале и ослабувале ова движење. Наспроти нив, огромното мнозинство на македонскиот народ, како во земјата така и во емиграција, и неговото прогресивно национално-ослободително движење, се поврзувало со меѓународното револуционерно работничко движење и воопшто со прогресивната меѓународна јавност.

Потпирањето врз силите на меѓународното револуционерно работничко движење, а посебно кон ориентацијата на оние сили што ги реализирале идеите на Октомвриската револуција би значело: прво — можност македонскиот народ да ги оствари своите желби и стремежи за самостоен национален живот, преку создавање на македонска национална држава со што би се овозможило да се исправат неправдите спрема македонскиот народ сторени од Букурешкиот и Парискиот мировен договор, како и тоа да се уништуваат можностите за воскреснување на ревизионистичките и империјалистичките тенденции во таборот на победените: второ — Македонскиот народ да ја продолжи својата национално-ослободителна борба што ја водел уште пред војната: трето — дека движењето за

национално ослободување и борбата на работничката класа за социјално ослободување се неизбежни сопатници, дека меѓусебно не се негираат, туку се дополнуваат и претставуваат, во поширока смисла на зборот, единствен антиимперијалистички фронт; и четврто — јакнењето на општиот антиимперијалистички фронт на Балканот и во светот, односно сила на демократскиот развој воопшто на општеството.

Водечките буржоаски кругови на Југославија, Бугарија и Грција како и опозиционите буржоаски кругови не сакале ниту пак водеа политика за ориентација кон овој светски антиимперијалистички фронт. Во целиот период помеѓу двете светски војни сите влади на споменатите земји, чии број поради честото менување бил доста голем, исклучиво се ориентирале кон едниот или другиот империјалистички фактор. Тоа им одговарало бидејќи сите тие биле доследни во негирањето и непризнавањето на македонската самостојност.

Според тоа, единствен фактор кој ја осознавал и помагал борбата на македонскиот народ за остварување на правото на национално самоопределување било меѓународното работничко (комунистичко) движење, односно Коминтерната, во чии рамки како посебни секции делувале и балканските комунистички партии (КПЈ, КПБ и КПГ) меѓу чии држави била поделена Македонија. Меѓутоа, процесот на нивното теоретско и практично-политичко сознавање на суштината на македонското прашање, а со тоа и на суштината на борбата на македонскиот народ за национално самоопределување не одела така лесно.

Македонското национално ослободително движење се наметнувало, вистина доста споро, но постепено и сигурно со силата на своето постоење и присуство во политичкиот живот на земјите што ја поделиле Македонија, а посебно помеѓу прогресивните политички сили. Бидејќи македонското национално ослободително движење во текот на 30-тите години на XX век постанувало сè посилно и поорганизирано како политичко движење, тоа сè посилно влијаело револуционерните работнички и општо прогресивни движења во Југославија, Бугарија и Грција да заземаат и градат такви односи и ставови спрема македонското национално прашање, односно спрема борбата на македонскиот народ за национално самоопределување, со што сè повеќе се приближувало на линијата на марксистичката револуционерна теорија и практика. Меѓутоа, не треба да се апсолутизира ставот дека колку јакнело македонското револуционерно движење толку и авангардите на работничката класа на Југославија, Бугарија и Грција ги менувале своите ставови во позитивна смисла, бидејќи не може да се порекне фактот дека сите тие комунистички партии во текот на двете светски војни и сами еволуирале во односот кон

ова прашање, како на теоретски така и на практично-политички план, со што објективно се придонесувало кон натамошно-то јакнење на борбата на македонскиот народ за остварување правото на национално самоопределување. Нивната еволуција е особено евидентна во текот на 30-тите години од XX-от век, иако таа кај сите три комунистички партии немала ист степен на револуционерност, односно не била доследно револуционерна. Впрочем, општо познато е дека ни една политичка партија и воопшто политичко движење не зазема „правилен“, револуционерен став по некое актуелно прашање, па дури ни тогаш, кога за него се декларираат „најправилни“, револуционерни тези, туку дури тогаш кога со тоа ќе се разработи и таква тактика со која ќе се мобилизираат масите кон остварувањето на таа програма и истовремено се вовлекуваат во практичната борба за остварување на поставените цели.

Комунистичката партија на Југославија зазела правилен марксистичко-револуционерен став по македонското прашање во екот на своите револуционерни битки во втората половина на 30-тите години на XX век. Таа го третираше македонското национално прашање како составен дел на социјалистичката револуција. Тоа се гледа пред сè од нејзиното доследно и активно подготвување на широките народни маси за изведување на социјалистичката револуција, со што ги продлабочувала врските со својата социјална база, ангажирајќи ја истовремено во определен осмислен прогрес. Со тоа комунистите станале предводници и на македонското национално-ослободително движење. Како резултат на тоа во текот на НОБ и социјалистичката револуција, а под раководство на КПЈ на чело со Ј. Б. Тито сите југословенски народи, вклучувајќи го и македонскиот, остварија своја национална и социјална слобода преку создавање нова југословенска социјалистичка федеративна државна заедница, односно македонскиот народ го остварил своето право на самоопределување.

Навистина и комунистичките партии на Бугарија и Грција во текот на 30-тите години заземале извесни правилни теоретски ставови спрема македонското национално прашање, односно спрема борбата на македонскиот народ на самоопределување и понекогаш спроведувале и такви практично-политички акции со кои на определен начин се овозможувало да се афирмира македонската самобитност. Меѓутоа, сето тоа се вршело на недоследно марксистички начин. Имено, нивниот однос спрема македонското национално прашање не достигнал степен на нов револуционерен квалитет, како што бил случајот со КПЈ. Поради тоа раководствата на овие две комунистички партии за време на антифашистичката борба на македонскиот народ во Пиринскиот, односно Егејскиот дел на Македонија се колебале, но секогаш имале резерва во однос на

борбата на македонскиот народ за остварување на правото на национално самоопределување. Во периодот по војната овие партии дури и во декларативна смисла на зборот го погазија принципот на правото на нациите на самоопределување.

Наспроти ваквите недоследни марксистички ставови на КПГ и КПБ, КПЈ остана доследно револуционерна како со својата теоретско-политичка платформа така и со својата практично-политичка дејност спрема борбата на македонскиот народ за остварување на своето право на самоопределување и во повоениот период. Денес ова право во СФР Југославија претставува едно од основните уставни принципи. Имено, правото на народите на самоопределување е внесено во сите уставни на нашата земја, па и во последниот од 1974 година.

Vladimir KARTOV

**THE INTERNAL AND EXTERNAL CONDITION
OF THE STRUGGLE FOR SELF-MANAGEMENT
OF THE MACEDONIAN PEOPLE DURING THE
PERIOD BETWEEN THE TWO WORLD WARS**

S u m m a r y

First of all the author gives an introduction to the question which is a subject of his interest, then the existence of the Macedonian nation and its national liberation movement as a main condition for prolongation of the struggle for realisation of the right for self-determination, the external situation of the struggle of the Macedonian people for self-management as well as the internal situation concerning this question during the period between the two world wars.

During the period after the war the KPG and BKP did not respect the principle of the right of the nations for self-determination. But, in spite their policy, the Communist Party of Yugoslavia respected the right of the Macedonian people for self-determination. Today this right in SFR Yugoslavia represents one of the main constitutional principles.